

Irodalmi Szemle.

A váradai színészet története.

A nagyváradi magyar színészet százéves jubileuma alkalmából írta *Náményi* Lajos. Nagyvárad, 1898. Láng József könyvnyomdája. 8c. VIII és 157 lap.

K. Nagy Sándor egy kis füzetben már 1884-ben megírta a váradai színészet történetét, de csak a biharmegyei és nagyvárad-városi levéltár adatait dolgozta fel. Náményi kiegészítette ez adatokat s könyvét maga sem tekinti véglegesnek. Még ez év augusztusára ígér néhány kiegészítést a nagyváradi színészet százéves jubileuma alkalmával kiadni remélt emlékalbumban.

Mindjárt első mondatában azt állítja, hogy „színészetünk története: közművelődésünk története“; de kétségkívül úgy érti, hogy csak része a közművelődés történetének. Első fejezetében (1—11. l.) az iskolai drámákról szól, de nem idézi *Ferencki* Zoltánnak még a múlt év végén ezekről a kolozsvári színészet történetében (1—59. l.) megjelent tanulmányát, mely irodalmunkban e téren tudtommal nemcsak a legterjedelmesebb, de a legalaposabb is. Érdekesen szól (12—18. l.) a *Patachich* püspök udvarában rendezett zenés előadásokról és (19—23. l.) a XVIII. századbéli német színészetéről. A 24. lapon kezdi elbeszélni a nagyváradi magyar színészet összefüggő történetét, attól a pillanattól fogva, hogy a kolozsvári színészek 1798. aug. 26-án Váradon a Süketnéma előadásával kezdték meg vendégszereplésüket. Az első évekre használja *Jantsó* Pál naptári följegyzéseit, melyeket már az itt még nem idézett *Ferencki* is használt és *Bayer József* szíveségéből *Kelemen* László kiadatlan naplóját, hol azonban *Termetzky* Franciska nevét tévesen olvasta *Tennetzky*nek (30. l.). A könyv egyik fő érdekessége a *Sándorffy* József önálló váradai színészetéről szóló fejezet (44—61. l.). Eldöntetlennek tartja (49. l.), először nem az ő társulatának kirándulása „révén“ játszottak-e Aradon magyarul? Arad történetében azonban (III. 128. l.) *Lakatos* Ottó, illetőleg *Institoris* Kálmán már 1881-ben megírta a minoriták egykorú naplója nyomán, hogy ott a Milics-házban 1798. december 4-én kezdték meg a magyar szín-előadásokat s hogy a közönséget sár és hózivatar sem tartotta vissza *Kelemen* Lászlóék előadásainak tömeges látogatásától. Náményi úr szülő-

városa Arad tehát nem 1812-ben, hanem mostani lakóhelyével és Debreczennel egy esztendőben, az idén ünnepelheti magyar színésze százados jubileumát.

Részletekbe menve, néhány apróbb tévedést kétségkívül ki lehetne mutatni a munka többi részében is és kifogásul fölemlíthetnénk egyet-mást, pl. hogy a színészek és az előadott darabok névsorát nem összegyűjtve, hanem az egyes fejezetek közt elszórva közli, különösen pedig hogy az országos levéltár helytartótanácsi osztályában remélhetőleg nagy tömegben heverő adatokat nem tekintette meg; de készségesen ösmerjük el, hogy világos képet nyújtott a váradi színészet fejlődésének százados történetéről s hogy lelkiösmeretesen dolgozott fel minden kezügyébe eső adatot, körülbelől oly arányban, mint azt *Váli Béla* tette az aradi színészet történetében.

Füzetét az olvasóközönségnek, Biharvármegyének és Nagyváradnak pedig azt ajánljuk figyelmébe, hogy idestova egyedül maradnak a monographia nélkül szégyenkező törvényhatóságok közül. Pedig dicsőséges a múltjok s ott él a területükön két akadémikus, Bunyitay és Karácsonyi, kik azt a múltat kitűnően beszélhetnék el. Ki tudja, meddig kell erre várni, mikor még az ilyes részlet-munkákat sem támogatják?

M—r.

Esztetika.

Irta: *Pilo Mario*. Budapest, Athenaeum 1898.

A szerző evolutionista aesthetikus, a ki „a tanulatlanok“ pártján áll, mert ezek tanulmányozásából arról győződött meg, hogy „a tömeg sokkal helyesebben okoskodik, mint a hivatásos gondolkozók legnagyobb része“. — Mindenesetre sajátyszerű philosophiai felfogás — aesthetikustól talán kissé bizarr is. Olyanformán hangzik, mintha azt állítaná valaki, hogy nem a gondolkodás törvényeinek kutatója a logikus fő, hanem a tanulatlan tömeg; mintha azt bizonyítaná valaki, hogy nem a nyelvtudós az alapos ismerője a nyelv törvényeinek, hanem a nép, a mely a nyelvet öntudatlanul használja.

Új irányt követ aesthetikájában Pilo, eltérőt a régi, a transcendentalis, a hagyományos iránytól. Elfordúl a theoretikusoktól, nem kellenek neki a philosophiai elméletek, megveti a chablonokat; valami újat, eddig ismeretlen módszert, *modern* felfogást keres és követ. Nem halad Kant, Hegel, Jean Paul, Vischer, Carriere, sőt még Taine után sem, noha Taine is hangoztatta, hogy az ő aesthetikája „modern“, s abban különbözik az „antiktól“, hogy „nem erőszakol szabványokat, hanem levonja a törvényeket“.

Pilo Mario az aesthetika eddigi „antik“ módszerében valami aristokratikus modort talál, melytől az ő „modern“ aesthetikája különbözik. Kiemelkedik „a századok óta formulázott elméletek“ meghatározásaiból